

SLOVANSKÉ JAZYKY A JEJICH KLASIFIKACE

SLOVANSKÉ JAZYKY

- **Geneticky spjatá skupina jazyků**, užívaných primárně v **areálu střední a východní Evropy** a sekundárně v severní Asii (zde ruština, především jako dorozumívací jazyk (*lingua franca* - jazyk, který má funkci společného komunikačního prostředku mluvčích různých mateřských jazyk) národů ruského, příp. bývalého sovětského státu, a Mongolska)
- v současnosti jsou slovanské jazyky **různě diferencované** v hláskosloví, morfologii, lexiku i syntaxi svébytným historickým vývojem (**divergencí** z relativně nářečně homogenního prajazyka – praslovanštiny) i **adstrátovými vlivy** (např. turečtiny v balkánských jazycích, němčiny v západoslovanských jazycích a ve slovinštině, tatarštiny v ruštině, církevní slovanštiny v ruštině, latiny u římsko-katolických Slovanů a řečtiny u pravoslavných Slovanů).

Adstrát - Výsledky obou- nebo vícesměrného **jazykového kontaktu bez sociální hierarchizace zúčastněných jazyků** a jazykových komunit, v historické jazykovědě s důrazem na **trvání takového jazykového kontaktu bez zániku jednoho ze zúčastněných jazyků**. Uvedenou definici naplňuje např. balkánský jazykový svaz. Relativně vyrovnaný, oboustranný a stabilní jazykový kontakt vzniká při dlouhodobém sousedství dvou a více jazyků spojených se stabilním územím v rámci jednoho státu, jako je tomu např. v Belgii nebo ve Švýcarsku.

VÝČET SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Jako národní jazyk spisovný se vymezují:

- **bulharština** (jeden z 12 menšinových jazyků v ČR) *български език*
- **makedonština** *македонски јазик*
- **srbština** (jeden z 12 menšinových jazyků v ČR) *sрpski jezik / српски језик*
- **chorvatština // charvátština** (jeden z 12 menšinových jazyků v ČR) *hrvatski jezik*
- **bosenština (bosňáčtina)** *bosanski (srb. a chorv. bošnjački) jezik*

(samotní nositelé tohoto jazyka, **Bosňáci**, preferují jeho označování jako **bosenský** (bosanski), **srbští a chorvatští lingvisté** spíše preferují označení **bosňácký** (bošnjački) s argumentem, že se jedná výhradně o jazyk Bosňáků, nikoliv bos.-herc. Srbů či Chorvatů)

- **černohorština** *crnogorski jezik*

(v letech cca 1850–1991/1992 byly srbština, chorvatština, bosenština a černohorština pokládány za jazyk jeden, označovaný termínem **srbochorvatština / srbocharvátština**),

- **slovinština** *slovenski jezik*

VÝČET SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

- **slovenština** (jeden z 12 menšinových jazyků v ČR) *slovenský jazyk*
- **čeština** *český jazyk*
- **horní a dolní lužická srbština** *hornjoserbšćina; dolnoserbšćina*
- **polština** (jeden z 12 menšinových jazyků v ČR) *język polski*
- **běloruština** *беларуская мова*
- **ukrajinština** („maloruština“, jeden z 12 menšinových jazyků v ČR) *українська мова*
- **ruština** („velkoruština“, jeden z 12 menšinových jazyků v ČR) *русский язык*

Každý z těchto jazyků ovšem reprezentuje skupinu více či méně odlišných dialektů, z nichž lze některé chápat i jako samostatné jazyky (**kašubština**, **rusínština** (jeden z 12 menšinových jazyků v ČR), **západní polesština**);

z diachronního hlediska se ke **slovanským jazykům** řadí i „mrtvé“ jazyky **staroslověnština**, **polabština** (drevjanština), **pomorská slovinština**.

GRAFICKÉ SYSTÉMY

Grafika slovanských jazyků odráží kulturně-historické vlivy

- původně **pravoslavní Slované** (Bulhaři, Bělorusové, Makedonci, Rusové, Srbové a Ukrajinci) užívají vlastní slovanskou abecedu azbuku (**cyrilici**), **původně římsko-katoličtí Slované latinku**, (historicky vyjma bosensko-hercegovské katolíky), upravenou pro potřeby fonologického systému příslušného jazyka

spřežkami:

např. č., slk., luž., p. **ch** [x], p. **sz** [ʃ], rz [ʒ/ʃ], luž., p., slk. **dz** [dʒ], ch., sln. **nj** [n,],

diakritikou:

např. č., hl. **ř** [ř], č., ch., luž., slk. **ž** [ʒ], luž., p. **ź** [z,], ch., luž., p. **ć** [tʃ/tʃ], p. **ź** [ʒ], č., slk. **á** [a:], slk. **í** [i:], **ľ** [l,], č. **ř** [r,], **ů** [u:], č./p. **ó** [o:/u], jejich kombinací, např. p., ch. **dž/dž**[dʒ], zvláštními znaky luž., p. **ł** [ɫ], ch. **đ** [dʲ], p. **ę, ą** [ẽ, ɔ̃].

Cyrilice - slovanské písmo jen o něco mladší než slovanské písmo hlaholice. Název *cyrilice* není dosud spolehlivě objasněn; původně se jím totiž označovala asi abeceda hlaholská. Cyrilice vznikla v Bulharsku na přelomu 9. a 10. stol. za cara Simeona. Je to z řečtiny převzatá unciála a jenom pro některé slovanské hlásky, které neměly v řečtině odpovídající protějšek, byly převzaty a graficky upraveny grafémy z hlaholice.

Latinka (latinské písmo) – vzešla z původního abecedního písma určeného pro zápis latiny, které bylo později adaptováno na další jazyky, včetně češtiny.

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Slovanské jazyky se dělí podle různých hledisek: **geneticky areálového, typologického** aj. do areálových skupin.

Nejčastěji se objevuje tradiční klasifikace trichotomická, která uplatňuje vývojové, **diachronně typologické hledisko**.

Podle této klasifikace se slovanské jazyky rozdělují do tří skupin na:

jazyky jihoslovanské – bulharština, makedonština, srbština, chorvatština, bosenština, černohorština, slovinština (a zaniklá staroslověňština);

jazyky západoslovanské – čeština, slovenština, horní a dolní lužická srbština, polština, kašubština (a dále vyhynulé jazyky pomořská slovinština a polabština);

jazyky východoslovanské – ruština, ukrajinština, běloruština, rusínština, západní polesština.

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Kvalitativní modely

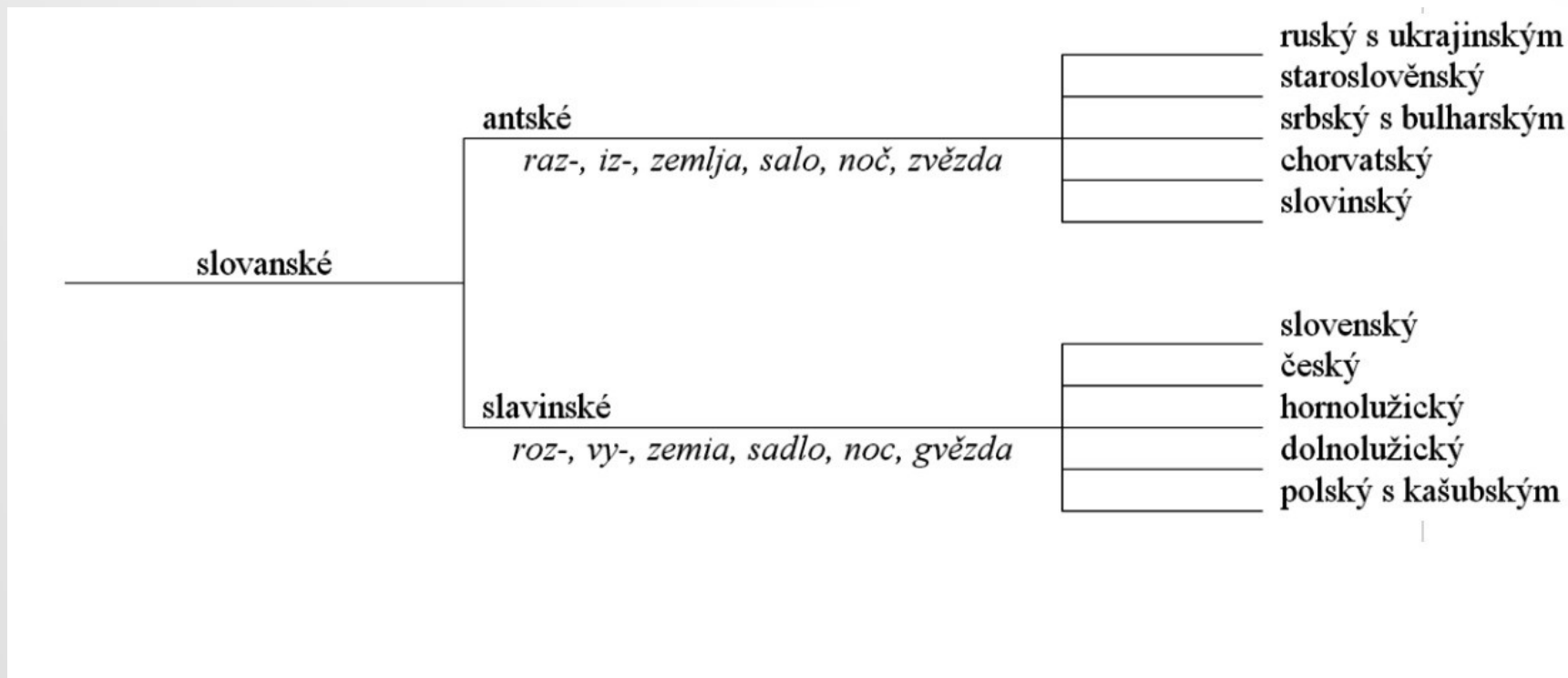
- **Povědomí o společném původu Slovanů** se uchovalo ve společenské paměti nejméně do 12. stol., kdy je zaznamenal kronikář Nestor.
- V 17. stol. se pokusil o **historicky první klasifikaci** slovanských jazyků chorvatský jezuita Krizanić (1666); **rozeznával jazyky Rusů, Lechů = Poláků, Čechů, Bulharů, Srbů a Chorvatů**; poslední tři nazývá „zadunajskými“.
- V následujícím století jsou už **rozlišeny prakticky všechny** slovanské jazyky, namísto klasifikačních schémat jsou však uspořádávány jen do jakýchsi seznamů.
- O seriózním přístupu založeném na specifických izoglosách lze mluvit **od počátku 19. stol.** Od té doby byla předložena nabídka klasifikačních modelů vnitřního členění slovanských jazyků, vesměs založených na fonologických, méně často morfologických izoglosách. Přehled nejvýznamnějších modelů – uspořádání podle členění do dvou až sedmi dceriných větví.

Izoglosa – v dialektologii linie na mapě ohraničující území, na němž se vyskytuje určitý jazykový jev, a oddělující toto území od oblasti s odlišným jazykovým jevem. Je to jeden ze základních kartografických prostředků jazykovězeměpisných metod.

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Klasifikace dichotomické

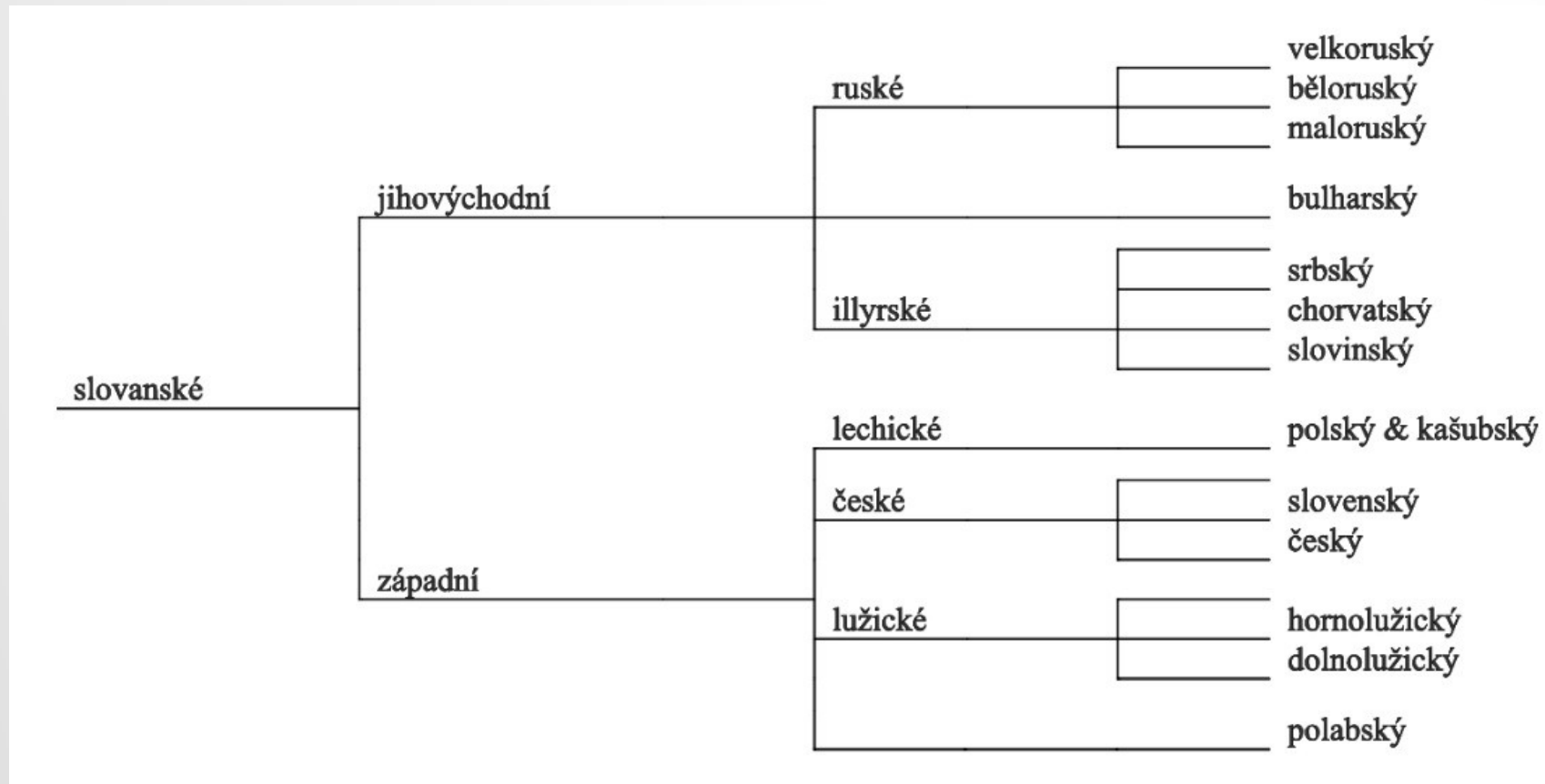
Dobrovský (1809) opírá klasifikaci slovanských jazyků o **historickou fonetiku** slovanské jazykové Izoglosy, které ilustroval konkrétními příklady, jsou respektovány dodnes:

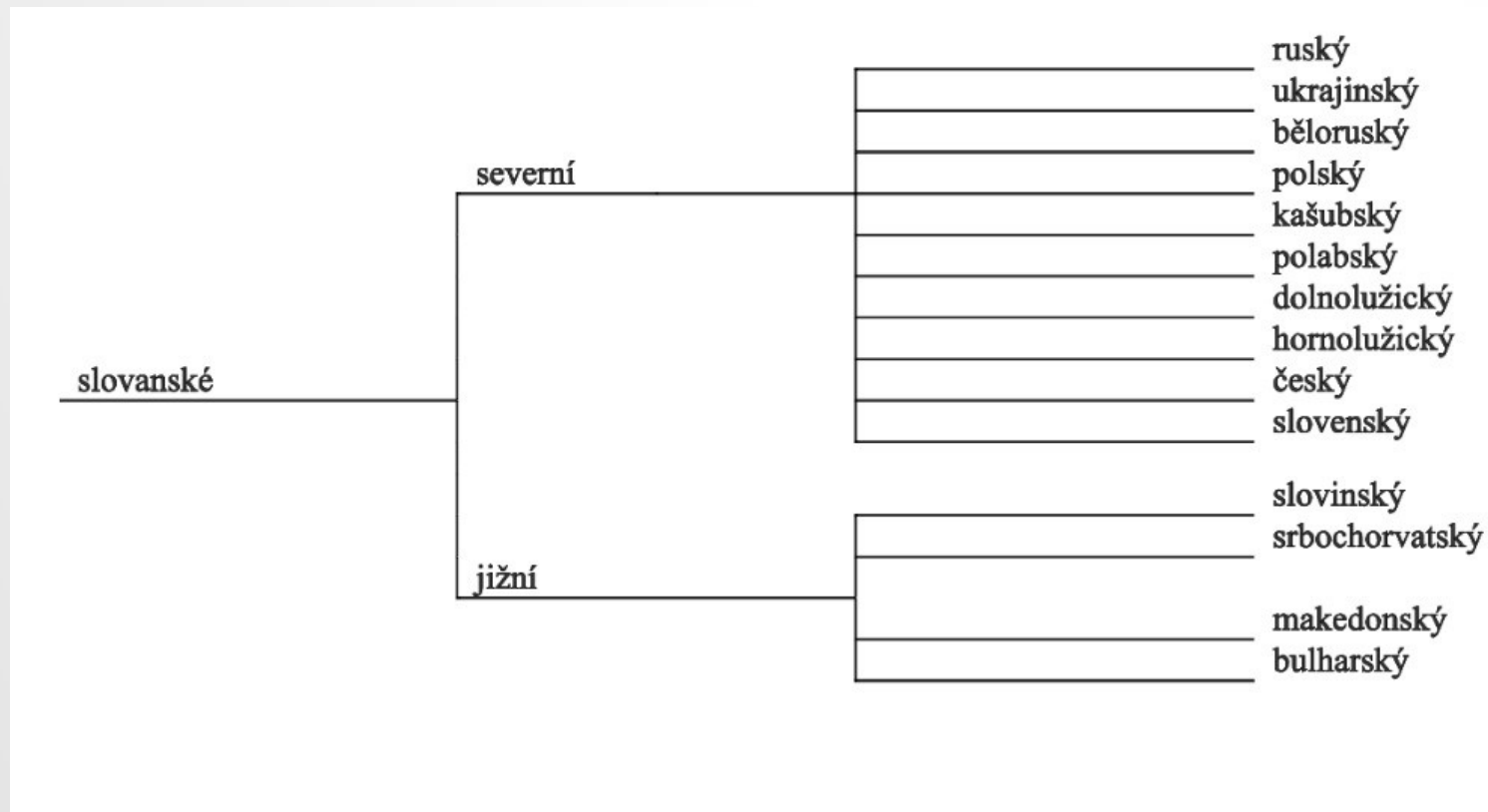
KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Schleicher (1850) navrhl obdobný model s podrobnějším členěním v dílčích větvích:

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

- O severo-jihní dichotomii poprvé zřejmě uvažoval už v 17. stol. Križanić. Na základě historické fonetiky ji zdůvodnil **Mareš** (1956,1969):

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

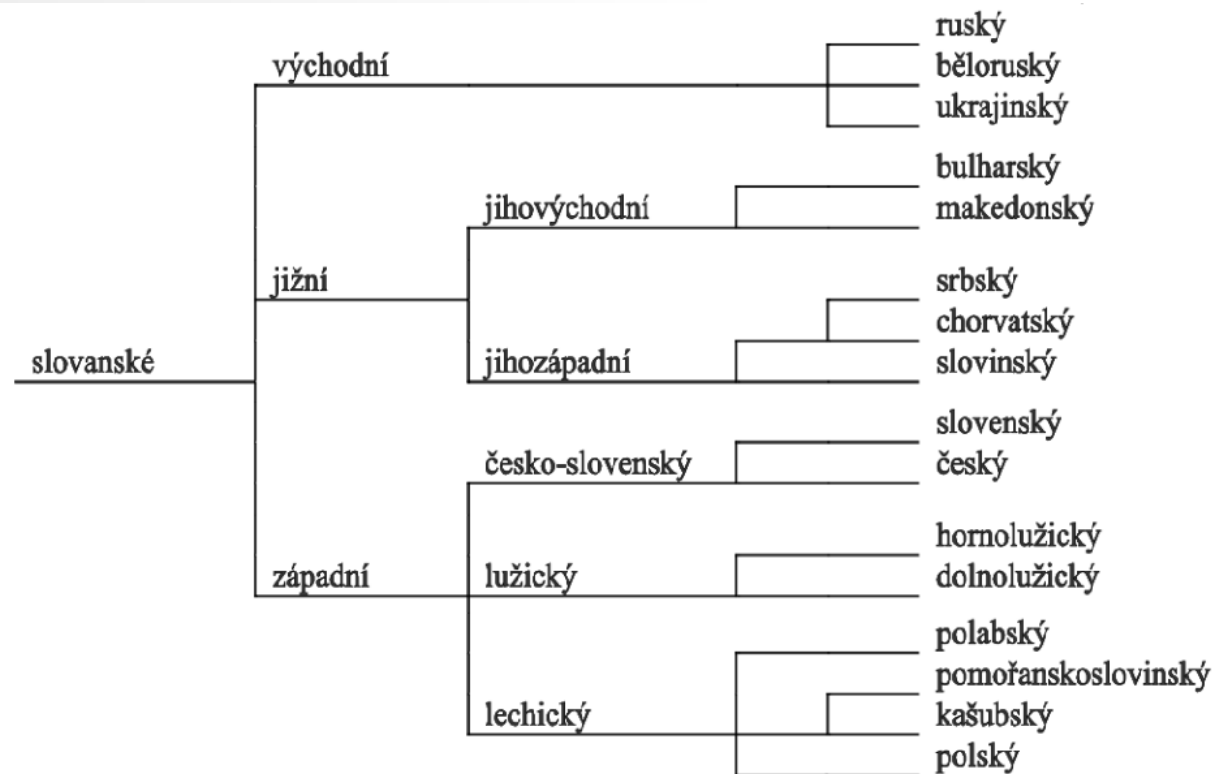
- Specifickou variantu dichotomické klasifikace zformuloval Zaliznjak (1988:176). Definiuje dvě primární větve, severozápadní a jihovýchodní, jejichž interferencí měl vzniknout pás přechodových kmenových dialektů:

slovanské	severozápadní	severokrivičský, kašubský & pomořansko-slovinský, polský, horno-a dolnolužický
	přechodové	staronovgorodský, jihokrivičský, rostovsko-suzdalský, slovenský, český
	jihovýchodní	slovinský, srbochorvatský, bulharský, jižní dialekty východoslovanského kontinua, ilmeňsko-slovinský

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Klasifikace trichotomické

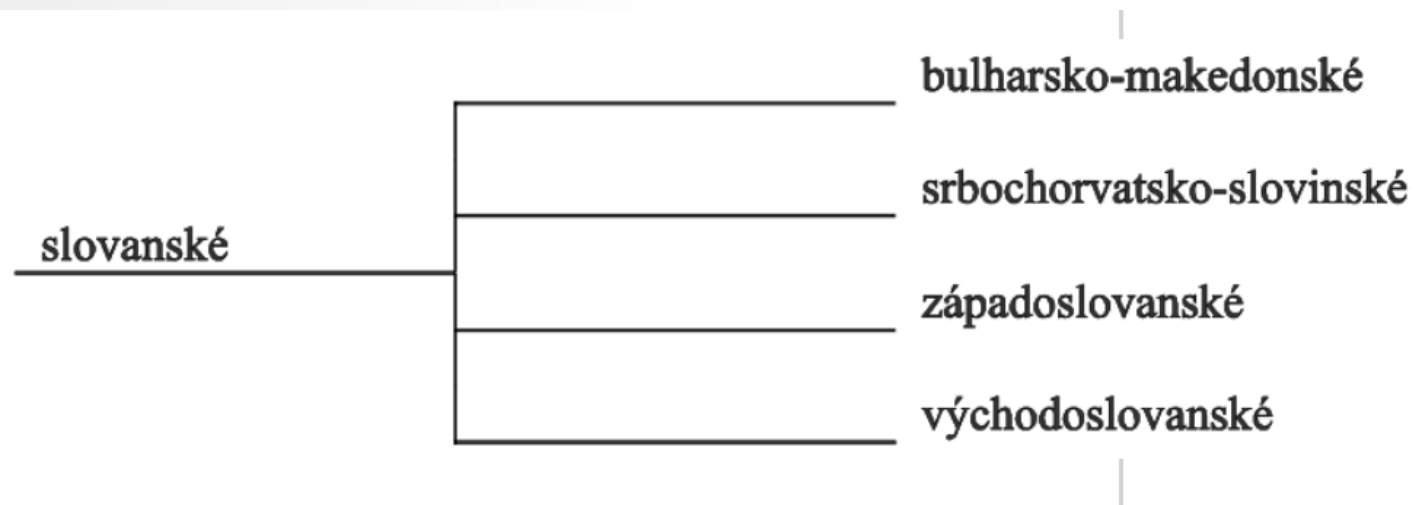
První, kdo zřejmě předložil tripartitní dělení slovanských jazyků, byl **Vostokov** (1820), přijal je mj. **Jagić** (1910) a většina českých slavistů (např. **Horálek** 1955:55–59). Tento tradiční model dobře vystihuje schéma, které použil **Ivanov** (1990:95):

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

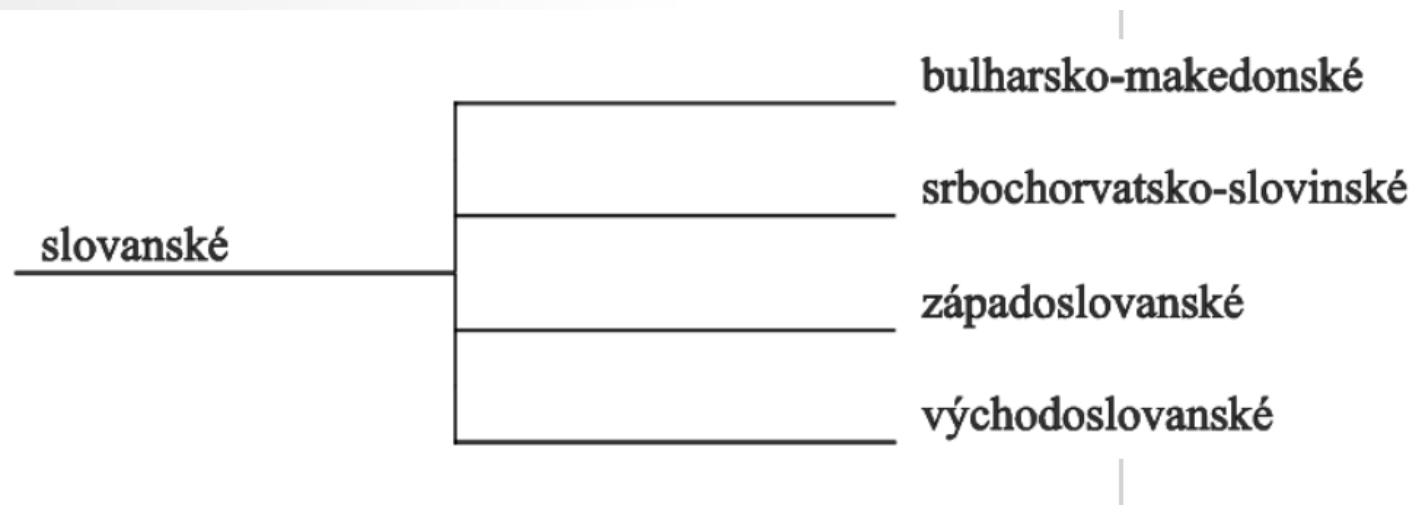
Klasifikace tetrachotomické

Leskien (1876) oddělil větve bulharsko-makedonskou a srbochorvatsko-slovinskou:

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

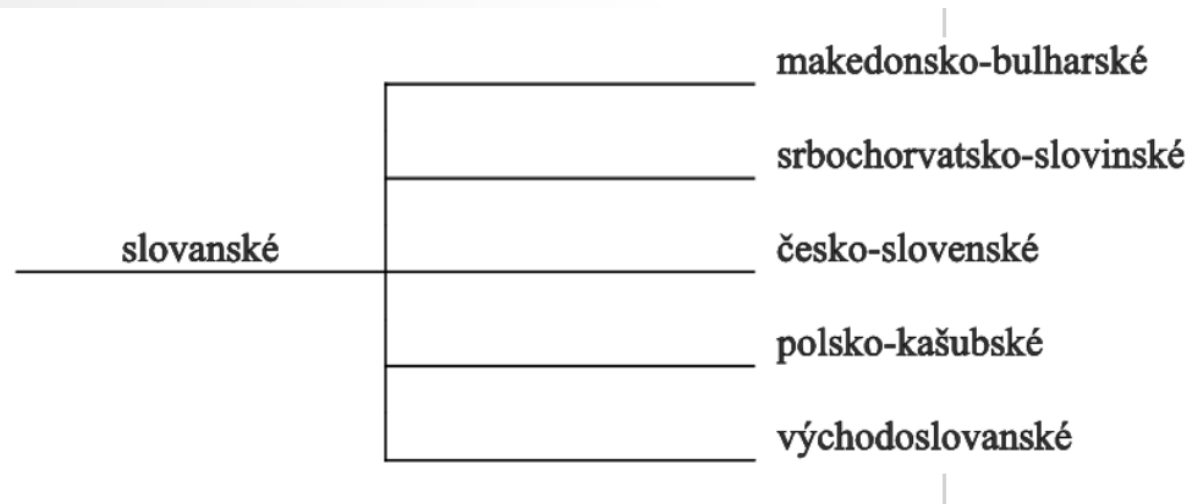
Mareš (1980) upravil svůj starší model do dvou dichotomických stupňů, které představují výslednou tetrachotomii:

KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Klasifikace pentachotomické

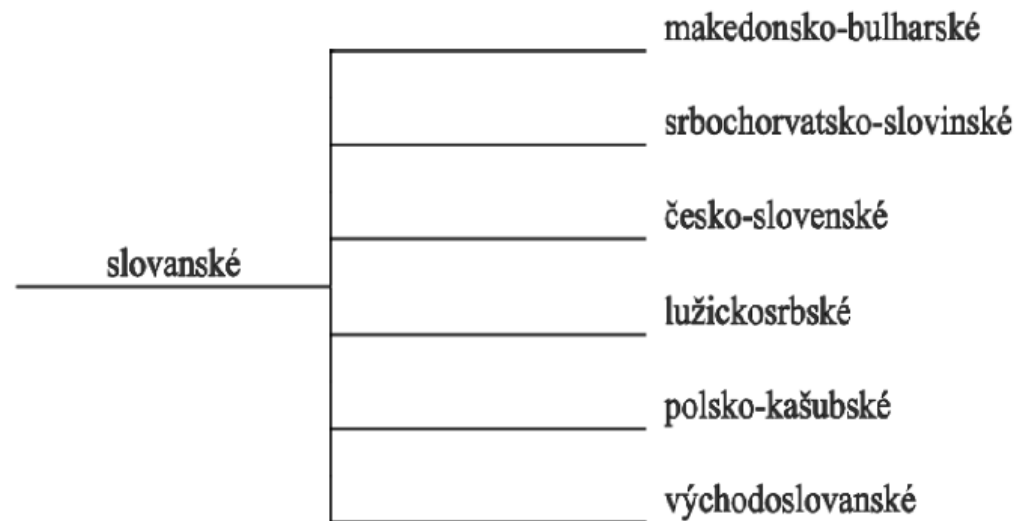
Modernější verzi pětičlenného modelu představil Kopečný (1949). V jeho schématu však chybí (neznámo proč) lužickosrbská větev:

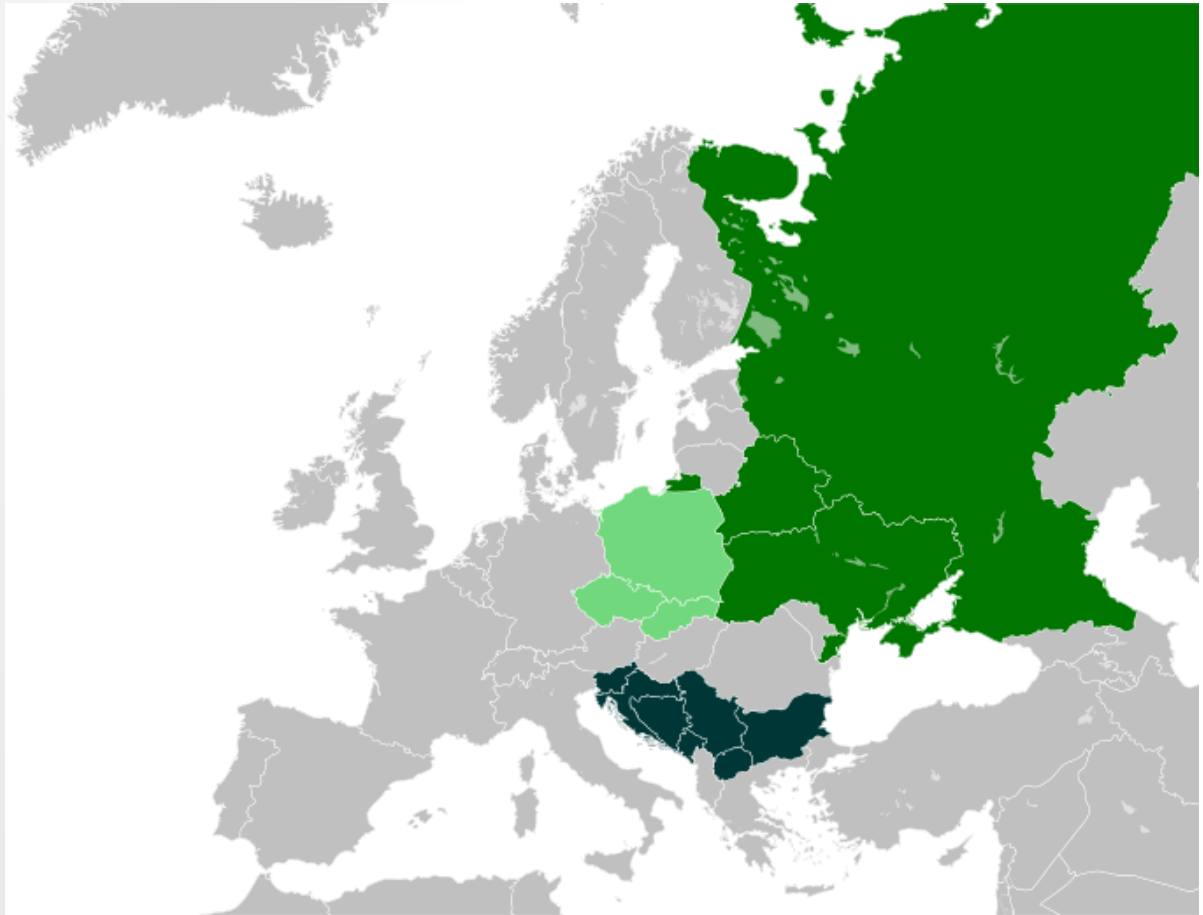
KLASIFIKACE SLOVANSKÝCH JAZYKŮ

Klasifikace hexachotomické

Jakubinskij (1953):

LITERATURA

- BERNŠTEJN, S. B. *Očerok sravnitel'noj grammatiki slavjanskich jazykov*, 1961.
- BIRNBAUM, H. *Praslavjanskij jazyk - dostiženija i problemy v jego rekonstrukcii*, 1987.
- ČEJKA, M. Lexicostatistic Dating and Slavonic Languages. *SPFFBU A 20*, 1972, 39–52.
- ČEJKA, M. & A. LAMPRECHT. K otázce vzniku a diferenciaci slovenských jazyků. *SPFFBU 11*, 1963, 1–20.
- HORÁLEK, K. *Úvod do studia slovenských jazyků*, 1955.

LITERATURA

- IVANOV, V. V. Genealogičeskaja klassifikacija jazykov. In Jarceva, V. N. (ed.), *Lingvističeskij enciklopedičeskij slovar*, 1990, 93–98.
- KOPEČNÝ, F. K otázce klasifikace slovanských jazyků. *Sl* 19, 1949, 1–12.
- LAMPRECHT, A. *Praslovanština*, 1987.
- MARVAN, J. *Jazykové milénium. Slovanská kontrakce a její český zdroj*, 2000
- <https://www.czechency.org/>